

міграцій. Темпи скорочення дуже високі. В Іванівському районі вони сягають 34%.

5. Погіршення показників формування населення відбувається у напрямку „Центр - Периферія”. Причому в найбільшій мірі ця тенденція є характерною для власне механічних рухів населення, а найбільше – сальдо зовнішньо регіональних міграція.

6. Для Центру фактори формування чисельності населення утворюють (за зменшенням впливу) наступний порядок: зовнішні міграції, внутрішні міграції, смертність та народжуваність; для Периферії - зовнішні міграції, народжуваність, внутрішньорегіональні міграції, смертність.

7. Найбільшу роль у формуванні чисельності населення області у сучасний період відіграють механічні рухи населення. Це потребує особливої уваги дослідників саме до міграційних процесів та їх складових. На нашу думку, виявлені та проаналізовані демографічні процеси сьогодення, потребують внесення певних коректив у програму демографічної політики країни або регіонів. Стимулювання лише народжуваності не зможе стабілізувати чисельність населення, особливо Периферії.

Література:

1. Котовський І. М., Бойко В. М., Пилипенко І. О. Польові практики з географічних дисциплін. Методичні рекомендації для вчителів загальноосвітніх шкіл та студентів Інституту природознавства. Херсон: Вид-во ХДУ. – 2004. – 89 с.
2. Мальчикова Д. С., Пилипенко І. О. Деякі особливості розселення населення та його змін у межах Херсонської області // Печатное слово. Информационно-методический журнал издательства ХГУ. – № 5 (10). – Херсон: Вид-во ХДУ, 2004. – С.70-73
3. Топчиев А. Г. Пространственная организация географических комплексов и систем. – К.; Одеса Выща школа. Головное изд-во, 1988 – С.147

РЕПНІНА О. В.

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РІЧКИ ДНІПРО В МЕЖАХ ХЕРСОНУ

Вступ

Херсонська область, яка до будівництва Каховської ГЕС та Північно-Кримського каналу мала дуже незначну гідрографічну мережу, на даний час перетворилась в регіон, де вона є значно розвиненою. Збільшення її густоти відбулось за рахунок будівництва штучних водних об'єктів.

Річкова мережа області складається з 28 річок. Головною річкою є Дніпро, що тече з півночі на південь і поділяє територію області на правобережну та лівобережну частину. Дніпро - третя за розмірами річка Європи, друга за розмірами річка, що впадає в Чорне море. Водозбірна площа річки - 509 тис км², довжина - 2200 км. В минулому - це чистоводна артерія, зі стабільною екосистемою, яка нормально функціонувала тисячоліттями. Водні ресурси Дніпра становлять близько 80 % водних ресурсів України і забезпечують водою понад 32 млн. населення та

2/3 господарського потенціалу України [4].

Сьогодні через грубі порушення людиною всіх правил і принципів раціонального природокористування екосистеми Дніпра деградують. Головною особливістю річки є те, що вона протікає територією декількох областей України, а на долю Херсонської області припадає її нижня, найбільш забруднена частина течії.

Результати досліджень та їх аналіз

В 1956 р. на Дніпрі побудована Каховська ГЕС (в 106 км від гирла). Греблею гідроелектростанції створено Каховське водосховище, яке введено в експлуатацію з 1958 р. і регулює річний стік Дніпра. Береги водосховища круті, високі. Для неширокої смуги правого берега до 5-7 км і лівого — до 1-3 км характерні інтенсивні ерозійні процеси. Берегові обриви водосховища нестійкі і піддаються абразії, продукти якої сприяють утворенню невеликих прибережних обмілин та обмілінню затоплених гирлових ділянок балок. Берегова смуга водосховища, особливо Правобережжя, потребує проведення комплексу протиерозійних робіт.

В 16 км нижче Херсона Дніпро розділяється на два рукави Рвач і Бакай. Нижче за течією відбувається подальше розділення і в лиман річка впадає багатьма великими і малими протоками. По рукаву Рвач проходять морські судна в порт Херсон.

На гирловій ділянці річки в період нагонів солоність різко зростає, величина мінералізації збільшується в десятки разів. В результаті поширення солоної води з лиману, як більш важкої, по дну річки, спостерігається велика різниця в солоності поверхневих та придонних шарів. При цьому різко зменшується доступ кисню в глибину і біля дна відзначається його дефіцит. Як правило, язик солоної води проходить по судноплавному каналу річки, інколи досягаючи м. Херсона.

Інтенсивне землеробство, гідромеліоративне будівництво, знищення лісів та перетворення боліт в басейні Дніпра змінили величину рідкого, твердого та хімічного стоку річки за останні кілька століть. Кількісні зміни стоку Дніпра, як результат господарської діяльності, найбільш суттєво почали проявлятися в 50-х роках. Саме в 50-х та 60-х роках тут були побудовані кілька великих водосховищ. Будівництво водосховищ викликало цілу низку геоecологічних наслідків. Якщо до зарегулювання середній багаторічний стік становив 50-54 км³, то після зарегулювання - 42 - 44 км³.

Такі перетворення вплинули й на природу Херсонщини. Зокрема, в степовому посушливому краю після створення Каховського водосховища збільшилась озерність території, а це приводить до зменшення континентальності клімату, збільшення швидкості та частоти вітрів, формування в прибережній зоні бризової циркуляції повітряних мас.

Зарегулювання водного стоку Дніпра призвело не тільки до зниження об'єму, але і до трансформації його внутрішнього розподілу. До зарегулювання режим річки мав значні коливання. Після спорудження Каховського водосховища вони зменшились, але збільшились його

короткочасні коливання, зумовлені роботою Каховської ГЕС.

Загальне зменшення стоку річки Дніпра вплинуло на рівень ґрунтових вод на прирічковій частині Олешківських пісків. Вважається [2], що це одна з головних причин засихання лісових насаджень на піщаних аренах, яке зараз досягло 17 т. на га. Дніпро, до створення водосховища, було приймачем ґрунтових вод, а з його заповненням ґрунтові води підпираються, їх рівень підіймається і безперервно поповнюється за рахунок просочування. Отже, при будівництві великих водосховищ на річці Дніпро обсяги рідкого та твердого стоку зменшуються.

Херсонщина знаходиться в пониззі великої річки, а тому території та акваторії Херсонщини є, частково, акумулятором твердого стоку та хімічних речовин, які змиваються та скидаються зі всього басейну Дніпра. Частина цих забруднювачів транзитом проходить через область і виноситься до Дніпровсько-Бузького лиману та Чорного моря. Певна частка акумулюється в пониззі Дніпра [2].

Міста та селища, що виходять на береги водосховища, мають застарілі, давно не ремонтвані каналізаційні системи та очисні споруди. А тому їх експлуатація приводить до численних аварійних скидів неочищених комунальних стоків у водосховище.

Окремим чинником забруднення річки є погано контрольовані скиди баластних морських вод з суден, що проходять по пониззю Дніпра до Херсонського морського порту. Вважається, що такі скиди окрім хімічного забруднення є певним чинником біологічного забруднення. Останнє вже призвело до появи в пониззі річки нових біологічних видів, що негативно впливає на стан її біорізноманіття. Окрім скидів баластних вод, хімічне забруднення річки викликають також нерегульовані скиди з річкових та морських суден госпфекальних, підсланевих і льяйльних вод [1].

Місто Херсон вносить помітну частку в загальне забруднення Дніпра. Слід виділити три складові такого забруднення. Це, по-перше, побутові та промислові стоки, які надходять по каналізаційним мережам на міські очисні споруди біологічної очищення, де після біологічних ставків скидаються в правий рукав Дніпра - Кошову через р. Вільовчану. Другою складовою такого забруднення є води зливової каналізації, що безпосередньо поступають в Дніпро, Кошову та Вільовчану без очищення. І третьою - скиди в ці річки з окремих виробництв з різною ступеню очистки вод та каналізаційних вод з приватних будинків без очищення [1,2,3].

Дніпро, який зазнав значних змін внаслідок будівництва низки водосховищ вже більше не є саморегульованою річковою екосистемою. Зведені на Дніпрі електростанції та підприємства важкої індустрії, а також Чорнобильська катастрофа призвели до порушення природної рівноваги, завдали екологічної шкоди Дніпровському басейну.

На сьогодні дуже актуальною є проблема екологічного оздоровлення Дніпра. В Україні розроблена «Національна програма екологічного оздоровлення басейну Дніпра і поліпшення якості питної води»,

спрямована на реалізацію державної політики в області охорони навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки в цьому регіоні [5].

Ця програма довгострокова, має здійснюватись в декілька етапів і розрахована до 2010 р. Стратегічна мета програми - досягнення екологічно безпечного використання водних ресурсів, що гарантуватиме екологічну безпеку водних об'єктів, раціональне використання поверхневих та підземних вод, широке впровадження водозберігаючих технологій в усіх галузях народного господарства, поліпшення загального екологічного стану водних об'єктів басейну Дніпра, що забезпечить стійке функціонування природних екосистем; зменшення впливу радіоактивного забруднення на стан водних об'єктів басейну Дніпра.

Висновки

Аналіз викладених вище матеріалів дозволяє дійти наступних висновків:

1. одним з наслідків створення Каховського водосховища є інтенсифікація ерозійних процесів в межах його узбережжя, яке є нестійкою системою, що потребує проведення комплексу протиерозійних робіт;

2. використання Дніпра м. Херсоном вносить помітну частку в його загальне забруднення побутовими і промисловими стоками, зливовою каналізацією;

3. окремим чинником забруднення річки є погано контрольовані скиди баластних морських вод з суден, що проходять по пониззю Дніпра до Херсонського порту, які крім хімічного забруднення є певним чинником біологічного забруднення;

4. вирішення екологічних проблем Дніпра покладено в основу «Національної програми екологічного оздоровлення басейну Дніпра і поліпшення якості питної води», що спрямована на реалізацію державної політики в області охорони навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки в цьому регіоні.

Література:

1. Алексеенко Т. А. Правоторов Б. И. К вопросу об экологической ситуации в низовье Днепра // Екологія Херсонщини – учора, сьогодні, завтра: Тези науково-практичної конференції. – Херсон, 2002. – С.19-22.
2. Бойко М. Ф., Чорний С. Г. Екологія Херсонщини: Навч. посібник. – Херсон, 2001. – 156 с.
3. Інформація про стан навколишнього природного середовища Херсонської області за 2000 рік. / Держ. упр. екології та природних ресурсів в Херсонській області. - Херсон, 2001. - 94 с.
4. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2000 році. – К, 2001. – 183 с.
5. Національна програма екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води // Офіційний вісник України. – 1999. - № 43. – С.21-70.